

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
ГЕОГРАФІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ГЕОГРАФІЇ УКРАЇНИ

На правах рукопису

УДК: 911.3

РОЗВИТОК ВОЛОНТЕРСЬКОГО ТУРИЗМУ НА ПРИКЛАДІ МІСТА
ІРПІНЬ

Галузь знань	10 – Природничі науки
Спеціальність	106 – Географія
Освітня програма	Економічна географія
Спеціалізація	Географія рекреації та туризму

Кваліфікаційна робота бакалавра
студентки 4 курсу

ОР Бакалавр

Гончар Владислави Вячеславівни

Науковий керівник:

кандидат географічних наук

доцент кафедри географії України,

Гринюк Олег Юрійович

Київ – 2024

ЗМІСТ

	Стор.
ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ РЕКРЕАЦІЇ ТА ТУРИЗМУ	5
1.1. Основні положення та поняття рекреації та туризму	5
1.2. Характеристика волонтерського туризму	12
1.3. Історія розвитку волонтерського туризму у світі та Україні	17
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ РОЗВИТКУ ВОЛОНТЕРСЬКОГО ТУРИЗМУ В МІСТІ ІРПІНЬ	22
2.1. Загальна характеристика міста Ірпінь	22
2.2. Ресурсний потенціал міста Ірпінь для розвитку волонтерського туризму	24
2.3. Аналіз розвитку волонтерського туризму у місті Ірпінь	29
РОЗДІЛ 3. ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВОЛОНТЕРСЬКОГО ТУРИЗМУ У МІСТІ ІРПІНЬ	33
3.1. Цільова аудиторія та об'єкти волонтерського туризму у місті Ірпінь	33
3.2. Представлення одноденного волонтерського туру у місті Ірпінь	37
ВИСНОВКИ	40
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	42
ДОДАТКИ	45

ВСТУП

Актуальність теми. Повномасштабне вторгнення порушило питання подальшого розвитку туристичної сфери в Україні. Постає питання етичності екскурсій у деокуповані міста, пошкоджені та зруйновані росіянами пам'ятки. Виникає дискусія щодо чорного туризму в Україні. Державне агентство розвитку туризму України закликає утриматися від темного туризму. Проте, зароджуються локальні осередки, які можуть стати базою для подальшого розвитку таких видів туризму як волонтерський та солідарний. Ці види туризму є новими для України, але саме вони можуть стати перспективними. Це надасть можливість туристам не тільки відвідати місця трагедії та вшанувати пам'ять, а ще й познайомитися з місцевою культурою, матеріально та фізично допомогти місцевим громадам задля відновлення та розвитку.

Метою кваліфікаційної роботи є дослідження розвитку волонтерського туризму на прикладі міста Ірпінь. Виявлення його впливу на соціально-економічний розвиток регіону та визначення шляхів оптимізації цього процесу. Робота спрямована на аналіз поточного стану, тенденцій та перспектив розвитку волонтерського туризму, а також на розробку рекомендацій щодо його подальшого розвитку та популяризації.

Для досягнення мети слід виконати наступні **завдання**:

- 1) визначити основні поняття та теоретичні аспекти волонтерського туризму;
- 2) дослідити історію розвитку волонтерського туризму у світі та в Україні;
- 3) проаналізувати поточний стан розвитку волонтерського туризму в місті Ірпінь;
- 4) оцінити ресурсний потенціал міста Ірпінь для розвитку волонтерського туризму;
- 5) розробити рекомендації щодо покращення умов для розвитку волонтерського туризму у місті Ірпінь;
- 6) розробити проєкт волонтерського туризму у місті Ірпінь.

Об'єктом дослідження є волонтерський туризм, а **предметом** – особливості та перспективи розвитку волонтерського туризму у місті Ірпінь.

Методологічну основу роботи складають праці провідних дослідників у зокрема волонтерського туризму та туризму в цілому, які були використані нами для глибокого розуміння сутності, історії, сучасного стану та перспектив розвитку волонтерського туризму. Серед них: Salvador Almela M. «Volunteer tourism. Characterisation and debates of a global phenomenon», Temel E., Armağan E. «Flow experience in tourism activities», Yukis T. «Fundamentals of recreation», Butcher J., Smith P. «Making a Difference: Volunteer Tourism and Development».

Структура кваліфікаційної роботи. Містить у собі 3 розділи, 6 рисунків, одну таблицю, 33 використаних джерела та 6 додатків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ РЕКРЕАЦІЇ ТА ТУРИЗМУ

1.1. Основні положення та поняття рекреації та туризму

Рекреація та туризм – це дві пов’язані концепції, які передбачають використання вільного часу для задоволення та відпочинку. Хоча вони схожі, проте дефініції мають певні відмінності. Варто розуміти, що використання цих термінів серед українських науковців та іноземних вчених дещо відрізняється. Таким чином, для подальшого викладу матеріалу необхідно виділити найбільш точні та змістовні визначення обраних понять.

Туристична галузь поєднує у собі безліч гравців: міжнародні організації різних рівнів, місцеві та глобальні туристичні оператори, локальні туристичні агенції, мережі готелів та інших засобів розміщення, низка закладів харчування, розважальна сфера, державні інституції, фірми перевізників, страхові компанії та інші підприємства. Вони і утворюють систему міжнародного туризму.

Згідно з Законом України «Про туризм» від 15.09.1995 N 324/95-ВР цей термін трактується наступним чином: «Туризм – тимчасовий виїзд особи з місця проживання в оздоровчих, пізнавальних, професійно-ділових чи інших цілях без здійснення оплачуваної діяльності в місці, куди особа від’їжджає» [27]. Також важливо звернути увагу на слова «без здійснення оплачуваної діяльності», що вказує на відсутність працевлаштування, виконання робочих обов’язків та отримання заробітної плати туристом. Цей пункт не включає волонтерську діяльність, що дозволяє нам повноцінно використовувати цю дефініцію у подальшому дослідженні.

Щодо поняття «рекреація», то використати законодавство ми не можемо, оскільки закон не надає цього визначення. Серед міжнародних джерел часто використовують дефініцію 1970 року: «Рекреація – це розвага, відпочинок, зміна дій, яка виключає трудову діяльність і характеризує простір, пов’язаний з цими діями» [10]. Проте, на нашу думку ширшим та актуальним в іноземній літературі є наступне визначення: «Рекреація – це сукупність видів діяльності, в основі яких

лежать розваги та відпочинок, які здійснюються добровільно, не підпорядковуючись жодним правилам, вигоді чи безперервності, і які підвищують та освіжають когнітивне, фізичне та соціальне здоров'я, якість життя людини» [8].

Термін «рекреація» охоплює багато аспектів, але хочемо зробити коротке цитування, яке, на нашу думку, є чітким та стислим: «Рекреація – відновлення або відтворення фізичних і духовних сил, витрачених людиною в процесі життєдіяльності; рекреація включає різноманітні види діяльності у вільний час, спрямовані на відновлення сил і задоволення широкого кола особистих і соціальних потреб та запиті» [31, с. 10]. Не зайвим буде сказати, що рекреація часто асоціюється з перебуванням на свіжому повітрі з використанням різноманітних природних, історико-культурних та архітектурних ресурсів залежно від обраного місця відпочинку туриста.

Рекреаційна діяльність може різнитися зважаючи на основний стиль життя. Себто, особа, яка веде активне життя, а також має роботу, яка передбачає застосування фізичної сили на постійній основі, у більшості випадків отримає відновлення від лінивого відпочинку. У той час, як людина, яка здебільшого, веде малоактивний спосіб життя та має сидячу роботу, буде більше схильна до пізнавального та активного відпочинку. Туристи, яких з'їдає буденність у звичайному житті, можуть обирати екстремальні види спорту або ж розваги, які приносять більше яскравих емоцій. Люди з небезпечними професіями можуть обирати спланований, спокійний та передбачуваний для них відпочинок. Жителі великих міст часом шукають спокій у малозаселених і тихих куточках по всьому світу. Звичайно, вище викладені твердження можуть і будуть мати виключення, оскільки на вибір виду відпочинку впливає також характер людини, її особисті уподобання тощо.

Всесвітня туристична організація у своєму словнику туристичних термінів подає багато видів туризму, проте, серед основних форм є наступні три [3].

Внутрішній туризм – це туристична діяльність в межах власної країни проживання, як для бізнесу, так і для відпочинку. Він може розглядатися як частина внутрішньої туристичної поїздки або ж як частина виїзної туристичної поїздки. Ця

форма подорожей не передбачає перетину державного кордону, а отже, особа, що здійснює таку діяльність не потребує додаткових документів (закордонний паспорт, туристична віза тощо). Також такі мандрівки вважаються легшими як і в організації самої поїздки, так і для подорожуючого безпосередньо, оскільки це зменшує ризики мовних та культурних бар'єрів. Хоча на прикладі України, внаслідок її великої території та різних умов формування і розвитку цих місцевостей, можуть виникати лінгвістичні та соціальні відмінності. Проте, очевидно, що масштаб цієї різниці буде значно менший, ніж з іншими країнами.

Наступні два терміни, на відміну від першого, належать до форм міжнародного туризму. Обидві дефініції трактуються як туристична діяльність особи, яка не є резидентом певної країни у межах її території. Однак, між двома визначеннями створюється різниця залежно від держави. В'їзний туризм – це відвідування певної країни іноземними громадянами. У той час, як виїзний туризм – це відвідування жителів певної країни до інших держав. Надалі будемо використовувати ці терміни, оскільки в законодавстві України вони викладені однаковим чином, а отже, під час дослідження у нас не виникнення розбіжностей.

У сучасному світі існує безліч видів туризму. На це поділ впливає велика кількість факторів. Наприклад: ціль мандрівки, яка залежить від того, яким чином турист хоче відпочити; вік подорожуючих, оскільки це впливає на дозвілля під час поїздки, а також на умови проживання, особливості харчування тощо; кількість туристів, тому що подорожі можуть бути як і груповими, так й індивідуальними, (останні можуть стати популярними у 2024-2025 роках) [1]; тривалість подорожі, що залежить від мети відпочинку та тривалість відпустки чи канікул; вплив на навколишнє середовище, через те, що більшість країн та їхніх громадян стають більш екосвідомими та відповідальніше ставляться не тільки до щоденного життя, а й до подорожей; використання ресурсів для відпочинку, що допомагає задовольнити ті чи інші цілі мандрівника.

Звертаючись до словника туристичних термінів Всесвітньої туристичної організації виділяємо 12 видів туризму, які є популярними або ж тими, що

покривають основні туристичні цілі [3]. Дана класифікація створена саме за ознакою мети поїздки.

Пригодницький туризм або ж природо-пізнавальний (останній термін частіше використовується в українській географічній науці) пов'язаний з місцями, що мають особливі природні ландшафти. Зазвичай він наповнений фізичною активністю та взаємодією з природою. Тут часто використовуються заходи аутдор-рекреації: рафтинг, альпінізм, велотуризм, гірськолижні види спорту, дайвінг та пішохідний туризм.

Бізнес-туризм – це той вид туристичної діяльності, де основною метою подорожі є професійне або бізнес спрямування поза місцем основного проживання чи роботи. Робочі відрядження також можуть бути у цій категорії. Цей вид туризму часто поєднується з іншими типами туризму залежно від часу самої поїздки.

Водний туризм містить в собі морський, річковий, пляжний та круїзний види туристичної діяльності. Основна умова – це близькість до гідрологічних об'єктів та можливість зручно взаємодіяти з ними. Саме тому, перевагою стане близьке розташування туристичної інфраструктури до об'єктів відпочинку. У випадку з круїзами, всі необхідні умови для проживання, харчування та дозвілля знаходяться на кораблі.

Культурний туризм або ж культурно-пізнавальний спрямований на знайомство, вивчення та споживання історико-культурних та архітектурних цінностей певної країни чи території. Під час такої туристичної діяльності мандрівник досліджує традиції, побут, мистецтво, мову та інші особливості відвідуваного місця.

Екотуризм – це напрям, що зростає внаслідок розвитку екологічної свідомості як і людей, так і великих корпорацій залучених у туризмі. Цей вид відпочинку, у першу чергу, формується на відповідальному ставленні до захисту екосистем, а також на вивченні біологічного та культурного різноманіття. Серед негативних аспектів цього типу туризму можна виділити паразитування на темі та невідповідність туристичних послуг та інфраструктури з принципами екологічності.

Освітній туризм спрямований на отримання формальної та неформальної освіти під час подорожі. Прикладами цього виду туристичної діяльності можна назвати академічні університетські обміни, проекти Erasmus, Study Tours to Poland тощо. Часом такі подорожі поєднуються з волонтерством та можуть частково чи повністю покривати витрати на транспорт, проживання та харчування.

Гастрономічний туризм базується на культурі споживання та приготування їжі. Це можуть бути як і локальні страви, так і шедеври високої кухні у відомих ресторанах світу. Окрім того, сюди часто залучений подієвий туризм, оскільки у багатьох країнах світу популярними є фестивалі їжі з можливістю безкоштовної або оплачуваної дегустації. Під час таких подій туристи знайомляться не тільки з кухнею, а ще й з культурою, традиціями, музикою та танцями.

Медичний туризм пов'язаний покращенням фізичного та ментального здоров'я туриста. Це може включати в себе діагностику хвороб, лікування, профілактику захворювань та реабілітацію після поранень чи операцій. Також часом метою медичного туризму є отримання тих, послуг, які не є можливими у країні проживання мандрівника.

Гірський туризм відбувається на території, яка має значні перепади висот, утворюючи таким чином гірські та горбисті ландшафти. Він схожий на пригодницький туризм саме за видами діяльності (альпінізм, скелелазіння, трекінг тощо), проте тут є особлива умова – наявність конкретних типів рельєфу. Також властивості цього виду туризму визначаються кліматом, біорізноманіттям і взаємодією з місцевою громадою. На прикладі України, під час пішохідних подорожей Українськими Карпатами мандрівники можуть спілкуватися з гуцулами у гірських поселеннях та на полонинських господарствах.

Сільський туризм – це той вид туристичної діяльності, де туристи під час відпочинку поринають у сільський спосіб життя. Звичайно, це зазвичай має ознайомчу мету. Гості проживають в автентичному житлі (проте там створені всі умови для комфортного перебування), знайомляться з місцевими промислами, побутом та культурою, насолоджуються природою, тишею та спокоєм.

Спортивний туризм включає в себе активні види відпочинку. Мандрівник може бути як і учасником різних видів активності, так і спостерігачем спортивних заходів. Себто цей вид туризму перекликається як і з пішохідним, гірським, пригодницьким, водним видами туризму, так і з подієвим (відвідування спортивних матчів, олімпіад тощо).

Міський або ж урбаністичний туризм в основному відбувається саме у міських просторах. Він набуває поширення з розвитком урбанізаційних процесів у світі. Тут відбувається знайомство як і з культурою, так і з технічними здобутками певних територій. Це вид туризму можна назвати протилежним до сільського туризму.

У іноземній літературі часто використовують лише класифікацію видів туризму за основною метою. Українські дослідники використовують більше класифікаційних характеристик [17]. Сезонність – важливий аспект у туризмі, оскільки він може визначати мету відпочинку, безпосередню діяльність та активності під час поїздки, а також графік роботи туристичних destinations та об'єктів сфери обслуговування. Найчастіше на це впливають кліматичні умови, які притаманні певній території. Тому форма туризму на цій місцевості може бути як і постійна, так і сезонна (гірськолижні курорти або ж пляжний туризм).

За сезонністю виділяють літній, зимовий та міжсезонний періоди. Залежно від основного напрямку відпочинку корелюється й інтенсивність туристичних потоків. На прикладі туристичного комплексу Буковель, що знаходиться в Івано-Франківській області бачимо, що останні роки курорт працює над покращенням умов відпочинку не тільки у зимовий період (який є основним), а й у літній. Це відбувається шляхом створення рекреаційних зон (на прикладі озера Молодості), маркування пішохідних маршрутів, проведення екскурсій та відкриття нових локацій (атракціонів, парків розваг тощо). Таким чином, навіть у під час повномасштабної війни приймає чимало туристів не тільки у зимовий, а ще й у літній період.

Окрім того, подієвий чи спортивний туризм може бути присвячений певним подіям, а отже теж класифікуватися за часовою характеристикою. І звичайно ж, все

залежить від часу, який турист може виділити на подорож: наявність відпустки, канікул чи кількість вихідних днів. Саме через останній пункт популярними залишаються тури вихідного дня.

Також форми туризму поділяються за способом пересування. Це може бути пішохідний (походи, екскурсії тощо), залізничний (як приклад – «Карпатський трамвай» у селі Вигода Івано-Франківської області), річковий (сплави та рафтинг), морський (круїзи або ж катання на човнах зі скляним дном, що часто практикується на узбережжі Червоного моря), авіаційний (як спосіб дістатися з однієї точки до іншої та екскурсії на вертольотах, наприклад, над зоною відчуження у Чорнобилі до початку повномасштабного вторгнення), лижний (походи в гори на лижах, скі-тури), кінний (катання верхи на конях або в саях у зимовий період, наприклад у селищі Ворохта), автомобільний (включає в себе багато варіантів, від автобусних турів до екскурсії на Чудо-Поїзді у центрі Львова) та змішаний.

Розглянемо класифікацію туризму за чисельністю та віком учасників. За чисельністю мандрівників туризм може бути індивідуальним та груповим. В основному, групові поїздки є дешевшими, проте вони мають чіткі часові межі та учасник прив'язаний до цього графіку і рішення більшості туристів. Індивідуальні ж подорожі є дорожчими, і вони не обов'язково можуть бути організовані лише для однієї людини. Часто це маленька група людей пов'язаних родинними та дружніми зв'язками, які задля економії коштів та приємної атмосфери обирають таку форму туризму. За віком туризм може бути: дитячим (найчастіше це шкільні поїздки або ж мандрівки учасників гуртків: спортивні, танцювальні, вокальні колективи тощо), молодіжним (студенти, учасники громадських організацій, самодіяльні подорожі), сімейний (включає в себе невелику групу осіб, пов'язаних родинними зв'язками), а також середнього та похилого віку.

Отже, маємо перелік найбільш поширених видів туризму, проте важко дати всеохопну класифікацію. Варто розуміти, що туристична сфера є однією з тих, що дуже стрімко змінюються і учасники цієї галузі вимушені швидко реагувати на виклики, які постають перед ними. Таким чином, сама сфера розвивається та

приспосовується, з'являються нові види туризму, набирають популярності нещодавно створені та втрачають свої позиції ті, які роками були основою на ринку.

1.2. Характеристика волонтерського туризму

Волонтерський туризм вважається категорією альтернативного, а також сталого туризму. Його сенс у тому, що мандрівники вирушають у місце відпочинку задля волонтерської діяльності. Вважається, що це спосіб змінити світ на краще через етичні подорожі. Зазвичай туристи не тільки допомагають місцевим громадам на благодійних засадах, а ще й знайомляться з культурою, спілкуються з місцевими жителями та часом відпочивають. Волонтерство під час таких подорожей може бути різним. Від вчителювання та надання неформальної освіти до реставрування пам'яток, прибирання сміття та розбирання завалів під час природних та антропогенних лих. Вважається, що волонтерський туризм може відбуватися лише у країнах, що розвиваються або ж у країнах третього світу. Проте, такі заходи можуть бути створені й у розвинених країнах, проте у тих громадах чи на тих територіях, що потребують певного розвитку.

Термін альтернативний туризм означає наступне: «цей вид туризму протиставляється масовому туризму, який часто завдає шкоди місцевому населенню і навколишньому середовищу. В основу цієї концепції покладено шанобливе ставлення до місцевих жителів і збереження навколишнього середовища. Під час подорожей туристи знайомляться з культурою та традиціями іншого народу, переймаються їхніми проблемами, сприяють реалізації соціальних програм регіону» [18]. Саме тому, волонтерський туризм вважається альтернативним не просто так. Під час таких поїздок мандрівники отримують нетиповий туристичний досвід та досліджують місцеву культуру такою, яка вона є насправді без рекламного прикрашання.

Окрім альтернативного, волонтерський туризм пов'язаний із соціальним, благодійним, етичним і відповідальним видами туризму, які пов'язують туриста-

волонтера з роботою над місцевими проєктами у громаді, що також можна відчутти за допомогою культурного туризму (див. Рис 1.1.). Таким чином, цей вид туризму має безліч зв'язків з іншими видами більшою чи меншою мірою.

Рис. 1.1. Зв'язок волонтерського туризму з іншими видами туризму

Орієнтуючись на класифікацію згадану у попередньому підрозділі волонтерський туризм може належати до наступних категорій: внутрішній туризм (коли туристи з одного куточку України вирушають до іншого); в'їзний туризм (коли іноземні туристи їдуть в Україну); виїзний туризм (коли українські туристи їдуть на волонтерські проєкти закордоном). за формою організації у більшості випадків є організованим та груповим; за віком учасників подорожі це найчастіше молодіжний туризм та туризм середнього віку (хоча в якості організаторів та й навіть учасників можуть долучатися також люди старшого віку).

Багато вчених досліджують цей напрям ще з початку ХХІ століття. Одне з найпопулярніших визначень було сформовано Стівеном Вірінгом у 2001 році: «Волонтерський туризм передбачає участь туристів, які з різних причин

займаються волонтерською діяльністю організованим способом під час своїх відпусток. Це може включати надання допомоги або полегшення матеріальної бідності деяких соціальних груп суспільства, відновлення конкретних середовищ, а також дослідження соціальних і екологічних аспектів» [7, с. 5]. Варто додати, що цей вид туризму також називають добровольчим (у перекладі від терміну *voluntourism*). Саме тому можемо послуговуватися цим визначенням надалі.

За статистикою протягом першого десятиліття 21 століття учасниками міжнародного волонтерського туризму ставало понад 1,6 мільйона людей щороку. Закордонний досвід волонтерства більше, ніж у половині випадків, спонукав людей брати участь у таких проєктах у своїй країні, а третина лише цікавилась, але не знаходила таких можливостей. Серед мандрівників найчастіше зустрічається працююча молодь та студенти.

Розглянемо типовий «портрет» волонтерського туриста, що склався протягом 2000-2010 років. Зазвичай це люди працездатного віку або ті, що нещодавно вийшли на пенсію; особи жіночої статі; мають партнера або одружені, а також можуть виховувати дітей; мають вищий рівень освіти та доходів; є учасниками волонтерських організацій та мають високий рівень залучення до громадського життя у своїй країні. Цікавим є те, що до цих характерних рис також належать: члени домінуючої етнічної групи у рідній країні; саме резиденти країни, а не іммігранти; активні учасники релігійних спільнот.

Станом на 2017-2019 роки кількість волонтерських подорожей зросла до 10 мільйонів на рік. Близько 150 країн пропонують проєкти та активності волонтерського туризму. Типовий «портрет» туриста залишається схожим: жінки 20-25 на першому місці та покоління бейбі-бумерів (народжені у 1946-1964 роках) на другому місці [9].

Також можемо розглянути як зростала зацікавленість цим видом туризму. Пошук слів «волонтерський туризм» у пошуковій системі Google 17 квітня 2008 року дав 230 000 результатів; той самий пошук 17 квітня 2012 року, лише через чотири роки, давав 4 850 000 результатів, включаючи опубліковані дослідження, операторів цього виду туризму, а також популярну пресу. Масштаби індустрії

волонтерського туризму також демонструються у на єдиній базі даних вебсайту волонтерського туризму (Go Abroad.com), де у 2000-2010 роках було представлено близько 700 окремих продуктів добровольчого туризму.

У волонтерському туризмі присутні 6 діючих сторін: самі учасники, місцева спільнота, місцевий або національний уряд, приймаючі, обслуговуючі та організації-відправники.

Роль волонтерських туристів у тому, щоб вкладатися в обрані проекти, надавати їм цінності, отримувати знання та культурне розуміння у громади. Відповідальність вони несуть перед місцевою спільнотою та окрім отримання досвіду, обмінюються своїм з жителями. Власне отримані навички, особисті знайомства та зв'язок з місцевістю є нагородою та вигодою для учасника.

Організації-відправники повинні підготувати та консультувати самого волонтера; забезпечити його безпеку та процес добирання до місця призначення; підтримувати зв'язок з самим туристом та приймаючою стороною. За останнє вони і несуть відповідальність. У відповідь вони можуть отримувати фінансову підтримку за рахунок обов'язкових внесків учасників (в більшості випадків у проектах формальної та неформальної освіти серед молоді), від туристичних компаній та уряду країн, а також досвід від місцевих громад та цінний досвід під час організації таких подорожей.

Місцевий чи національний уряд підтримує такі ініціативи на своєму рівні. Він забезпечує нагляд за всіма учасниками процесу, надає поради щодо найкращих практик зацікавленим сторонам та створює комфортні умови на законодавчому рівні. Він є відповідальним перед місцевими громадами, де проводяться такі заходи. В обмін отримує розвиток місцевих та державних ініціатив; доходи від туристів та компаній (у вигляді прямих вкладень або ж відсотків від податків); покращення зв'язків між місцевими та волонтерами з різних куточків країни чи світу, що у майбутньому може вплинути на покращення дипломатичних відносин між державами.

Роль приймаючих організацій наступна: організувати діяльність, проживання, іноді харчування та розваги туристів; контролювати процес та

узгоджувати питання з місцевими громадами. На відміну від уряду, ці організації несуть відповідальність не тільки перед локальними спільнотами, а й перед волонтерами. Як вигоду вони отримують прибутки, стійкі результати співпраці та взаємовигідний досвід.

Місцеві громади мають схожу історію, проте вони повинні брати активну участь у плануванні управлінні та нагляді за проєктами, а також надавати зворотний зв'язок для покращення співпраці. Вони несуть зобов'язання перед жителями спільноти, а також перед волонтерськими туристами. Отримують же сильні економічні, соціальні, часом екологічні вигоди, свіжі ідеї, мотивацію та найголовніше, зв'язок між людьми.

Основні задачі обслуговуючих організацій: підтримка обізнаності щодо волонтерського туризму; репрезентація та реклама таких проєктів; чесне представлення умов у громадах; допомога у пошуку найбільш підходящої ініціативи для туриста. Відповідальність така ж як і у приймаючих організацій – перед волонтерами та місцевими спільнотами. У відповідь отримують комерційні та некомерційні вигоди.

Як бачимо, волонтерський туризм – це складний процес співпраці багатьох ланок: від конкретних людей серед волонтерів та у місцевих громадах до урядових та неурядових міжнародних організацій. За рахунок відносної новизни цього напрямку, дослідження продовжуються, ініціативи піддаються критиці і загалом думки вчених можуть істотно різнитися. Важко заперечити, що добровольчий туризм – це прояв різної мотивації, як і альтруїстичної, так і власної егоцентричної. Проте, це не скасовує того, що цей вид туризму маленькими кроками робить світ кращим, дозволяє розвиватися різним верствам населення та об'єднує абсолютно різних людей з усіх куточків земного шару.

1.3. Історія розвитку волонтерського туризму у світі та Україні

Волонтерський туризм вважається відносно новим напрямком, оскільки він почав набирати популярності у ХХІ столітті, проте його витоки йдуть ще з початку ХХ століття. Британський Червоний Хрест сформував Загони Добровільної Допомоги у 1909 році. Такі групи склалися з медсестер і лікарів-добровольців, які були розгорнуті для надання допомоги солдатам під час війни по всій Європі під час Першої та Другої Світових воєн. Багато жінок були там волонтерами, а однією з найвідоміших стала знаменита авторка детективів Агата Крісті, яка сказала, що її досвід був «однією з найбільш корисних професій, яку може наслідувати будь-хто».

Після Другої світової війни волонтерські проєкти, що вимагали подорожей, були більш короткостроковими і здійснювалися лише людьми, які мали особистий, безпосередній зв'язок зі справою, якій вони допомагали. Але волонтерство за кордоном стало набагато більш формальним, довгостроковим і поширеним явищем після створення таких організацій, як Australian Volunteers International (Австралія) в 1951 році, International Voluntary Services (США) в 1953 році і Voluntary Services Overseas (Велика Британія) в 1958 році. Ці три організації допомогли закласти фундамент для більш поширеного формального волонтерства.

Міжнародна екологічна благодійна організація Earthwatch розробила концепцію оплачуваної волонтерської роботи у 1971 році, як відповідь на зменшення державного фінансування та одночасну потребу в науковій інформації та діях. Це дозволило залучити небайдужих людей, готових фінансово підтримувати дослідження в галузі охорони довкілля та збереження трудових ресурсів, сформувати важливий міст між науковою спільнотою та широкою громадськістю, а також сприяло зростанню суспільного розуміння та підтримки екологічної свідомості, цінностей, ставлення та поведінки, а також зростанню екотуризму у 1980-х роках та ініціатив з корпоративної соціальної відповідальності у 1990-х роках [6].

Також у 1990-х роках волонтерський відпочинок почали визнавати як сектор туристичного ринку. Термін «волонтерський туризм» був запропонований у 1998

році Радою з туризму штату Невада для залучення місцевих жителів до підтримки розвитку віддаленого сільського туризму. Зростання попиту на міжнародні стажування зростало разом зі збільшенням кількості студентів вищих навчальних закладів Великої Британії та популярністю академічних канікул, що супроводжувалося пропозицією з боку більш комерційно орієнтованих організацій, які вступали в гру там, де благодійні міжнародні організації розвитку пропонували лише довгострокові можливості.

Після терористичних атак у Нью-Йорку 2001 року та руйнувань, спричинених цунамі у Південно-Східній Азії на День Святого Миколая у 2004 році, люди з різних поколінь хотіли допомогти знайомим туристичним напрямкам, взявши в цьому безпосередню участь. Допомогу надавали такі організації як Червоний Хрест (понад 57 тисяч під час теракту), органи влади або ж незалежні волонтери, яких в під час катастрофи в Індонезії було зареєстровано близько 4400 осіб [5]. У США в 2005 році ураган Катріна мав безпрецедентний вплив і став переломним моментом, відтоді понад два мільйони людей простягнули руку допомоги у відновленні Нового Орлеана.

Ці події також поєдналися з несподіваним збігом обставин за 10-15 років: зменшення бар'єрів для подорожей, зростання середнього класу у багатьох країнах і бажання цього самого середнього класу шукати більш незвичний досвід подорожей. На розвиток волонтерського туризму також могло вплинути підвищення популярності такого явища як «gap year», тобто вільний рік або академічна відпустка. Сам термін з'явився ще у 1960-их роках, проте поширення у розвинених країнах набрав саме у 1990-2000-их роках [4].

Знаковою подією для волонтерського туризму також вважають створення Корпусу Миру у 1961 році. Цю ініціативу підтримав президент США Джон Кеннеді задля зміцнення миру та дружби між людьми різних національностей і культур. Наразі у складі спілки діє понад 60 країн світу, діє 4 глобальних ініціативи та безліч місцевих проєктів.

З 1992 року проєкти цієї організації також реалізуються в Україні згідно з Угодою між урядами Сполучених Штатів Америки та нашої держави. Щороку на

довгострокове волонтерство (терміном до 2 років) відправляють кілька груп волонтерів до України. Основні три напрями зараз це: «Викладання англійської мови як іноземної», «Молодіжний розвиток» (неформальна освіта) та «Розвиток громад» (робота з місцевим самоврядуванням та громадськими організаціями) [28].

У нашій країні стартом волонтерського туризму прийнято вважати чемпіонат Європи з футболу, що був проведений у 2012 році, який проводили у 8 містах України та Польщі. Саме волонтерами під час цих подій стало близько 5 з половиною тисяч осіб, у той час, як заявок від охочих було майже у 5 разів більше. 90% волонтерів було власне з Польщі та України [26].

Значне залучення до волонтерства у нашій країні сталося у 2013-2014 роках, на що вплинули події на Євромайдані та російське вторгнення. Люди займалися благодійністю різним чином. Спочатку це були грошові перекази у благодійні організації, пожертвування речей першої необхідності (продукти, одяг, лікарські засоби тощо). Ці події поширили обізнаність населення України щодо волонтерства, а також збільшили кількість людей, що хоча б одноразово були залучені до волонтерської діяльності.

Проведемо аналіз дослідження від Growth from Knowledge Ukraine 2014 року. Хоча лише чверть опитаних українців мали досвід безпосереднього волонтерства, його важливість та обов'язкову наявність визнають майже 80%. Цікавим є те, що майже 40% належать до середнього класу, а також близько 40% мають фінансовий статус нижче середнього. З цього б можна було зробити висновок, що українці готові допомагати, навіть якщо не мають великих статків. Проте він може бути хибним, оскільки високий рівень достатку мають всього 10-15% осіб з вибірки.

У 2014 році більше половини учасників опитування жертвували кошти на українську армію. Також багато пожертв було для хворих дітей та дітей-сиріт, учасників Майдану та допомогу інвалідам. Більшість людей надсилає кошти напряму тим, хто їх потребує. Нижче ми також розглянемо, як змінилася ситуація після повномасштабного вторгнення.

Цікавим є те, які місця займала Україна у «Світовому рейтингу благодійності» протягом 10 років (див Табл.1.1.). Бачимо що, зростання у сфері

благодійності в українців відбувається у період 2014-2015, 2016-2018 та 2021-2023. На перший період, скоріше за все вплинули події Революції Гідності та початок АТО, коли люди допомагали як і матеріально (грошові пожертви та збір важливих речей) та і фізично (безпосереднє волонтерство). На другий період могла вплинути пандемія Covid-19, а також повномасштабне вторгнення. З цього можемо зробити висновок, що проблеми всередині країни гуртують населення та спонукають допомагати державі та особам, що постраждали.

Таблиця 1.1.

Місце України у Світовому рейтингу благодійності у період 2013-2023 р.

	2023	2022	2021	2019	2018	2017	2016	2015	2014	2013
Україна	2	10	20	101	81	90	106	89	103	102

Приклади, описані вище, розповідають все ж більше про безпосередньо саме волонтерство. Першим класичним проектом волонтерського туризму в Україні визначають прибирання Малієвецького палацового комплексу на Хмельниччині. Започаткувала його гідеса Анастасія Донець. Відбувалося все за наступною схемою: спочатку збір на необхідне обладнання для толоки, а також для закупівлі продуктів для обіду волонтерів, після – приїзд у призначений день, саме прибирання, а після того культурна програма (екскурсія, виставка, майстер-клас, концерт тощо) [23]. До 2021 року таких подій було організовано аж 5, а до теперішнього часу вони організовуються по кілька разів на рік на різних об'єктах у Хмельницькій області.

Ще одним прикладом реалізації таких проектів є організація «Олександрійська скрижаль», що відновлює історико-архітектурні об'єкти на Житомирщині. Наразі головний вектор у роботі спілки є садиба Тржецяків-Єнні у Яроповичах, яку прибирають та відновлюють. Зазвичай це одноденні толоки, проте часом організовують також дводенні з можливістю ночівлі. Окрім волонтерського туризму тут також присутній велосипедний туризм (подорожі Житомирщиною), культурно-пізнавальний (екскурсії історичною спадщиною села, мистецькі лекції тощо) та гастрономічний (частування волонтерів місцевою їжею) [21].

Отже, бачимо, що порівняно з іншими видами туризму волонтерський виник не так давно, а тому важливо його досліджувати. Часто передумовами для зростання цікавості у цьому напрямку ставали саме трагічні події, що спонукали людей до альтруїстичної діяльності. Поєднання подорожей та волонтерства є успішним як і для розвитку туризму у цілому, так і для здобуття нового досвіду місцевими громадами.

Після 24 лютого 2024 року питання туризму в Україні постало досить гостро. Класичні види туризму вимушені були змінитися, виникло багато проблеми з виїзним туризмом за рахунок заборон на виїзд певних категорій населення. Ще частина населення перестала подорожувати через ускладнення логістики мандрівок. Проте гравці туристичного ринку змогли знову включитися у процес, тож українці знову змогли відпочивати закордоном.

Постало питання етичності туризму в Україні. Виник конфлікт з Visit Ukraine щодо темного туризму [22]. Суспільство відчуло цинізм у діях організації та було неготовим до цього. Тож згодом, Державне агентство розвитку туризму, громадські організації та приватні підприємці почали говорити про такі напрямки як волонтерський та солідарний туризм. У лютому 2023 року на міжнародному онлайн-семінарі на тему «Захист культурної спадщини України у воєнний та повоєнний період: виклики, інновації, дії» відбулося представлення та обмін досвіду заходів волонтерського та солідарного туризму у воєнний та повоєнний час в Україні. Було розглянуто успішні кейси волонтерських подорожей та екскурсій на територіях деокупованих та постраждалих від російських загарбників.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ РОЗВИТКУ ВОЛОНТЕРСЬКОГО ТУРИЗМУ В МІСТІ ІРПІНЬ

2.1. Загальна характеристика міста Ірпінь

Протягом усієї своєї історії місто Ірпінь переживало різноманітні трансформації. У 1923 році був у складі Гостомельського району Київської губернії, після того у 1928 був частиною Київської округи. У наслідок адміністративної реформи Української РСР 1930-1932 років увійшов до складу Київської області. Містом обласного підпорядкування став 30 грудня 1956 року.

Наразі це одне з найбільших міст у Київській області, що не є районним центром. Знаходиться у Бучанському районі та є центром Ірпінської міської територіальної громади. До реформи децентралізації у 2021 році Ірпінь був центром Ірпінського району.

Окрім постійного зростання кількості населення, Приірпінню часто доводилося приймати до себе людей, що тікали від різних трагедій. Так після аварії на ЧАЕС частина жителів Чорнобиля, Прип'яті та інших населених пунктів, що стали зоною відчуження, переїхали до Ірпеня, а також Бучі, Гостомеля, Ворзеля тощо. У 2014 році після анексії Криму та вторгнення на сході України Бучанський район прийняв багато біженців, які проживали там і до 24 лютого та після були змушені знову рятувати своє життя.

Загалом місто Ірпінь приваблювало людей через своє близьке розташування до столиці, що вносить його до складу Київської агломерації. Сюди переїздили мешканці Києва через нижчі ціни, спокійніший темп життя та велику кількість зелених зон. Місто має автомобільне (до Києва можна дістатися Кільцевою дорогою та трасою Е373, а також через масив Новобіличі по дорозі Р30) та залізничне (приміськими потягами близько 6 разів на добу) сполучення зі столицею, тож активно розбудовувалося та розвивалося. Також Ірпінь має 3 вищих навчальних закладів, що у свою чергу створює потік студентів з навколишніх

населених пунктів та навіть, у деяких випадках з Києва. Таким чином, чисельність населення міста зросла з 40,5 тисяч у 2001 році до 60,8 тисяч у 2021 році [24].

Ірпінь є комфортним містом для проживання сімей, молоді та дітей. Серед позитивних сторін варто виділити велику кількість парків та лісів у місті та околицях. За часів радянського союзу на території Приірпіння було багато санаторіїв та дитячих таборів. Місто приваблювало письменників та поетів. У 2017 році тут було відкрито та відреставровано парк «Письменників», а приїздити сюди часто любили Володимир Сюзюра, Андрій Малишко, Михайло Стельмах, Олександр Довженко та інші. Ліси довкола підтримують відносно рівний добовий хід температури, чистоту і ароматизацію повітря, насиченість його киснем і парами хвої, м'яке освітлення, що ефективно при лікуванні серцево-судинних та нервових захворювань. В результаті сформований лісовий клімат з помітно ослабленою циклонічною діяльністю влітку має лікувальні властивості, що і робить Ірпінь улюбленим місцем відпочинку жителів та гостей міста [15].

Близькість до столиці приваблює забудовників, які будують нові комфортні житлові комплекси з необхідною інфраструктурою. Проте, часом місцева влада нехтує унікальними лісовими масивами і робить негативні дії стосовно екосистеми міста. Таким чином, місцевим жителям доводиться боротися проти забудови лісових ділянок, а також заплави річки Ірпінь, яка є важливою рекреаційною зоною на цій території.

Окрім того, серед негативних аспектів варто виділити відсутність належної роботи над транспортною та соціальною інфраструктурою. Через популярність міста освітня сфера початкової та середньої ланки не витримує навантаження. І хоча наразі, частина дітей шкільного віку виїхала закордон та продовжує навчання у онлайн-форматі або ж взагалі не планує повертатися, заклади освіти потребують розширення та реновації. Щодо транспортної сфери, то громадський транспорт не працює ідеально, проте у порівнянні з навколишніми населеними пунктами ситуація не є критичною. Проте, основний транспортний шлях до Києва перевантажений за рахунок не лише транспортних засобів з Ірпеня, а також з

Бучанської та Гостомельської територіальних громад, населення яких теж стрімко зростало.

Отже, місто Ірпінь має вигідне розташування для проживання та туристичної діяльності на цій території. Трагічні події російської окупації привернули увагу громадськості та іноземної аудиторії до цього міста, що може стати як і поштовхом до розвитку, так і ласим шматком для зацікавлених осіб, які переслідують власні інтереси.

2.2. Ресурсний потенціал міста Ірпінь для розвитку волонтерського туризму

За даними Ірпінського краєзнавчого музею місто Ірпінь було засноване у 1648 році. Через географічне положення Ірпеня (в основному саме через однойменну річку, що протікає вздовж східної частини міста), він пережив велику кількість боїв та бойових дій на своїй території, починаючи з часів козацтва та закінчуючи окупацією частини Київської області у лютому-березні 2022 року. Власне такі трагічні події і можуть стати базою для розвитку волонтерського туризму. Для успішної реалізації цього процесу необхідна чітка співпраця місцевої та державної влади, жителів та підприємців міста, а також ефективне залучення закордонних інвестицій та використання іноземного досвіду.

У час повномасштабного вторгнення волонтерський туризм в Україні набуває іншої форми. Для кращого розуміння розглянемо кілька теперішніх прикладів. Проєкт «Сміливі відновлювати» можна назвати таким, що лежить на межі волонтерської діяльності та волонтуризму. Організатори збирають команду та вирушають у деокуповані міста для прибирання, розбору завалів та спілкування з місцевими жителями. Вони забезпечують учасників проїздом, харчуванням, обладнанням (інструменти, рукавиці тощо) та за потреби, ночівлею. Зазвичай це короткострокові поїздки на вихідні. Вони вже влаштували поїздки до низки міст Харківщини, Сумщини, Чернігівщини та Київщини, у тому числі до Ірпеня [33].

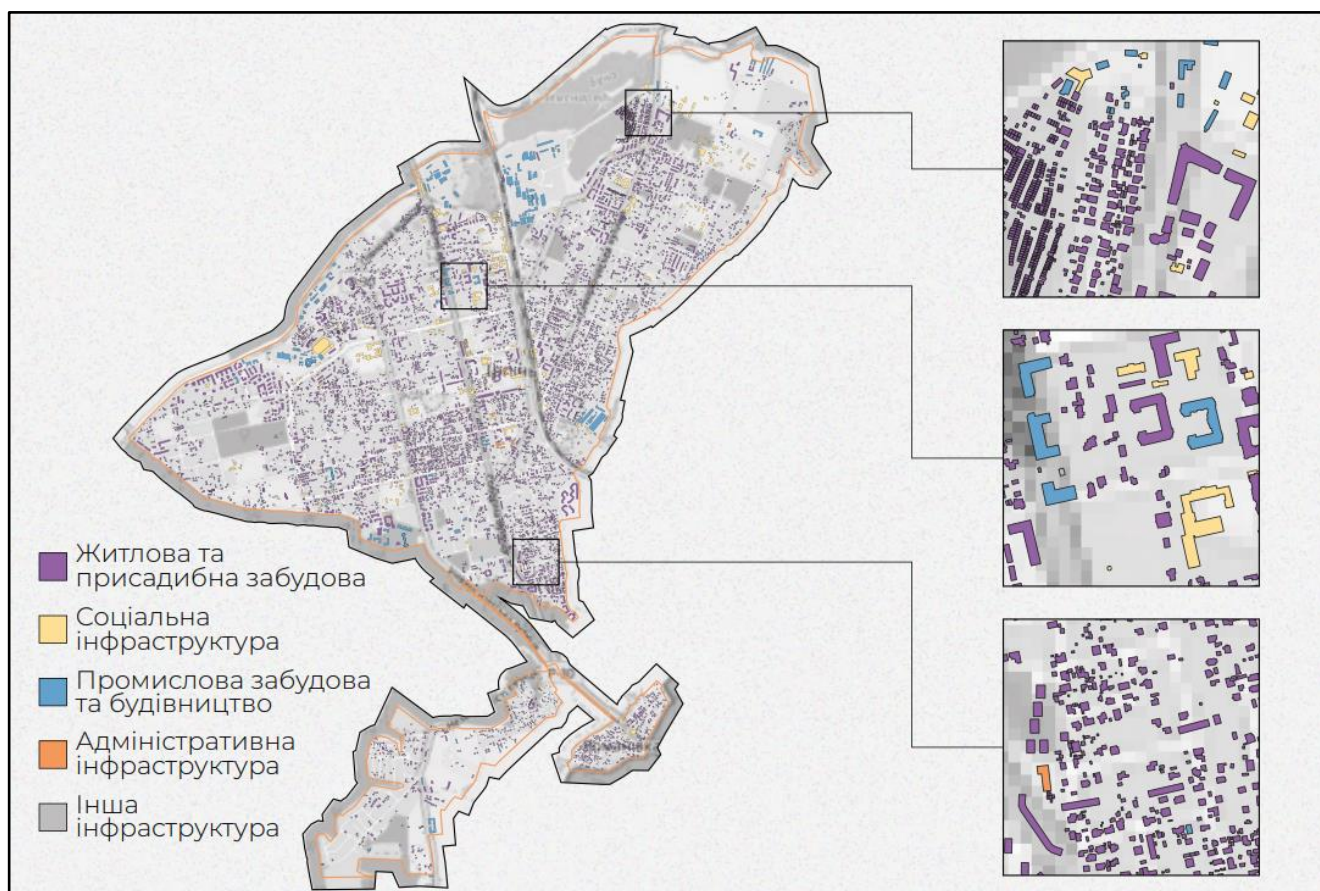
Громадська організація «БУР – Будемо Україну Разом» влаштувало волонтерські поїздки ще до початку повномасштабного вторгнення. Окрім прибирання та розбирання завалів, вони також будують та ремонтують. Часто займаються проектами, де у громаді потрібно відновити/збудувати молодіжні центри для місцевих громад. За рік мали заходи під час яких відновлювали школи, дитячі садочки та приватні будинки. Також забезпечують волонтерів харчуванням, проживанням та обладнанням, а також організують культурну програму, екскурсії тощо [13].

Щоб оцінити ресурсний потенціал міста Ірпінь для розвитку волонтерського туризму, потрібно детальніше розглянути масштаби руйнувань. За даними UNOSAT та представників органів влади України місто Ірпінь було зруйноване на 70% (див Рис. 2.1.). Місто входить до категорії частково зруйнованих, якщо брати до уваги усю територію бойових дій, проте має найбільших відсоток руйнувань серед міст Київської області.

Рис. 2.1. Масштаби руйнувань українських міст унаслідок російської агресії станом на 27 грудня 2023 року[32]

RebuildUA створили оцифрування зруйнованої інфраструктури деокупованих міст, і за цим звітом (див. Рис. 2.2.) бачимо що, майже половина об'єктів інфраструктури постраждала у кожній з категорій. Майже 10 тисяч багатоквартирних та приватних будинків, 549 об'єктів соціальної інфраструктури, 323 об'єкти промислової забудови, 18 адміністративної та 16 об'єктів іншої інфраструктури. Ірпінь став осередком активного опору ворогу у цьому регіоні, а тому й зазнав великої шкоди.

Рис. 2.2. Типізація зруйнованих об'єктів міста Ірпінь [11]

За масштабами руйнувань (див. Рис. 2.3.) бачимо, що найбільше пошкодженими є житлові багатоквартирні та приватні будинки у районі 11-ї лінії. Це один з районів міста, що знаходиться зі сторони Варшавської траси (Автошлях М07). Оскільки перші кроки російської армії відбувалися звідси, вже після окупації Гостомеля, то і перші активні бойові дії були тут.

Також сильних руйнувань зазнали будівлі довкола Університету державної фіскальної служби України на вулиці Садова та промислові об'єкти на вулиці Стельмаха. Окрім того, через бої на вулиці Садова, де розташований міст через річку Буча зруйновані та сильно пошкоджені культурно-архітектурні та торговельні об'єкти (Центральний Будинок Культури міста Ірпінь, ТРЦ «Жираф» тощо). Наразі Центральний Будинок Культури залишається у плачевному стані та нагадує кожному про трагічні події березня-квітня 2022 року. У жовтні 2022 року власники почали відбудову, а 4 лютого 2023 року зробили анонс того, як може виглядати відбудований торговий центр (див. Дод. А). Станом на квітень 2024 року будівельні роботи досі проводяться.

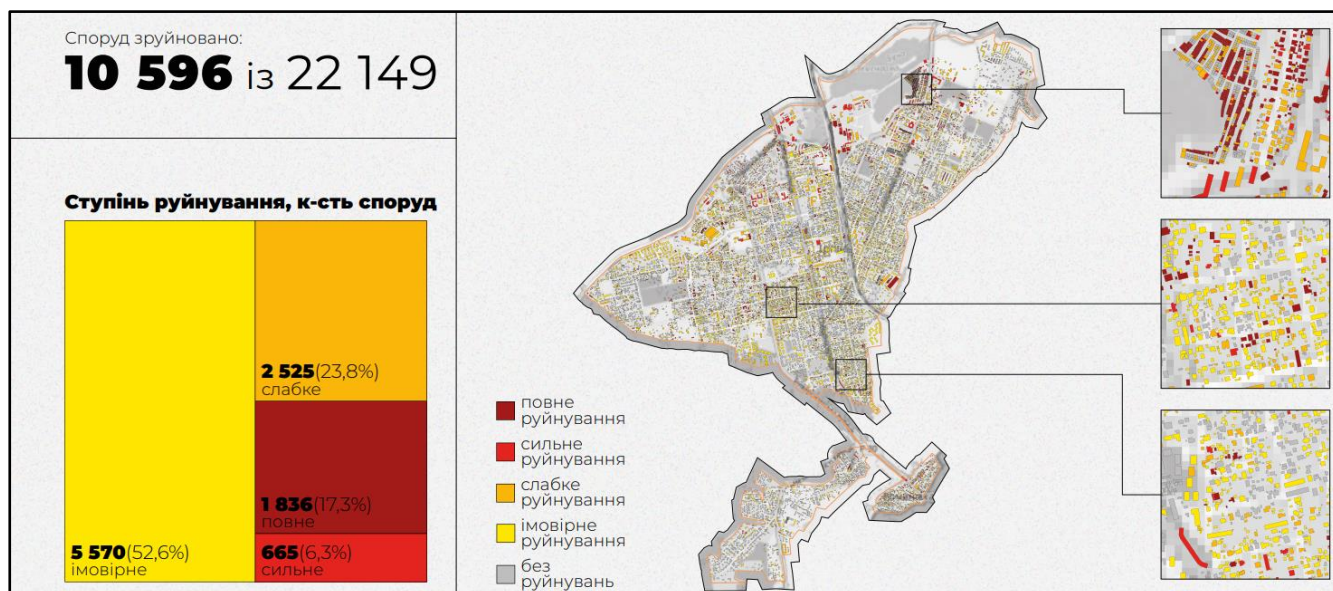

Рис. 2.3. Рівні руйнації міста Ірпінь [11]

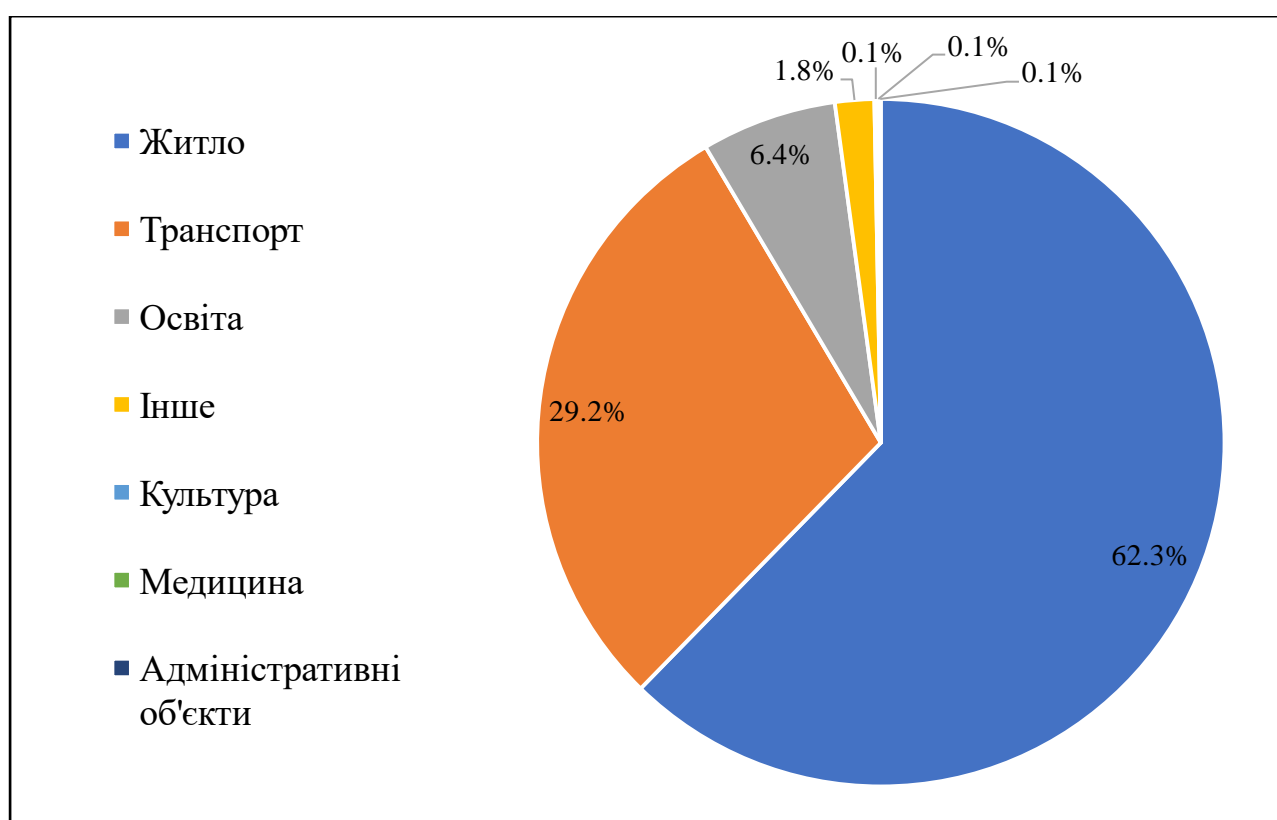
Ресурсами для волонтерського туризму можуть стати зруйновані дитячі садочки, школи та заклади вищої освіти. Частина закладів освітньої сфери вже встигла відновитися та продовжити свою роботу, проте залишаються й такі, які досі є зруйнованими.

За два роки повномасштабної війни місто постійно працює над відновленням. Ірпінь відвідують іноземні політики, члени громадських організацій та митці. Як приклад можемо назвати стріт-арт художника Бенксі, роботи якого у регіоні можуть стати ресурсом для розвитку волонтерського туризму. За рахунок цього цей вид

туризму набуває міжнародного формату, тобто стає не тільки внутрішнім, а й зовнішнім.

З державного бюджету виділяються кошти на відновлення об'єктів зруйнованих чи частково пошкоджених унаслідок російських атак. Ми можемо бачити карту міста Ірпінь (див. Дод. Б), де зображені об'єкти на які було виділено видатки. Практично вся територія більшою чи меншою мірою отримала кошти в залежності від масштабів руйнувань.

За 2 роки на відновлення найбільше коштів було виділено саме на житло, транспорт та освіту (див. Рис. 2.4.).

Рис. 2.4. Видатки за типами об'єктів виділені для міста Ірпінь за період з 24.02.2022 по 31.12.2023 [14]

Серед реалізованих програм було: будівництво та придбання житла для окремих категорій населення; закупівля товарів в умовах воєнного стану (Укрзалізниця); першочергові заходи з ліквідації наслідків бойових дій; розвиток та відновлення інфраструктури. Великою мірою долучилася організація United24 у рамках програми «Відбудова України». Окрім відновлення, організація також виконувала не менш важливу місію – поширення правдивої інформації про злочини

російських військових. Амбасадори United24 відвідували Ірпінь, надавали кошти чи влаштовували збір грошей.

2.3. Аналіз розвитку волонтерського туризму у місті Ірпінь

Після аналізу ресурсної бази для розвитку волонтерського туризму можемо сказати, що місто Ірпінь має великий потенціал у цій сфері (див. Рис. 2.5.). Важливо розуміти, що деякі публічні діячі вважають, що населені пункти Київщини так як Ірпінь, Буча, Гостомель, Бородянка стали досить «відомими» після початку повномасштабного вторгнення, що туди наразі вже вкладено багато коштів і що варто зосередитися на інших деокупованих територіях України. Проте, нижче ми наведемо приклади, чому місто Ірпінь є важливим кейсом у сфері волонтерського туризму в Україні у воєнний та повоєнний періоди.

Рис. 2.5. Перспективи розвитку волонтерського туризму у місті Ірпінь

Варто почати з того, що Київщина була деокупована у кінці квітня 2022 року. Після того велися роботи щодо розмінування територій і наразі для перебування

придатні не тільки житлові зони, а також парки, озера та інші рекреаційні території. Окрім того, Ірпінь значно меншою мірою страждає від обстрілів на відміну від прикордонних населених пунктів Чернігівської та Сумської областей, а також деокупованих територій Харківської, Миколаївської, Запорізької та Херсонської областей. Така безпекова ситуація дозволяє проводити заходи волонтерського туризму у місті.

Ірпінь знаходиться у складі Київської агломерації, що вказує на його безпосередню близькість до столиці. Київ має залізничне та автомобільне сполучення з усіма куточками України. Це дозволяє ставати учасниками волонтерського туризму не лише жителів Києва, області чи Приірпіння, а й населення усієї України та навіть іноземців.

Наявність реалізованих проєктів волонтерського туризму напряду пов'язано з великою ресурсною базою і для того, щоб провести аналіз цього напрямку, ми розглянемо успішні заходи, що вже були проведені у місті Ірпінь.

Одним з відомих успішних проєктів волонтерського туризму у місті Ірпінь є ресторан «Невинний кіт», що знаходиться за адресою вулиця Виговського 1-я. Цей крафтовий ресторан відкрився у 2020 році і швидко здобув популярність через якісне меню української та європейської кухні. Власники коментують, що заклад був одним із перших у місті, який намагався пропагувати культуру здорового харчування.

У березні 2022 року приміщення ресторану було дуже пошкоджене (*див. Дод. В*). У перші дні повномасштабного вторгнення заклад працював та обслуговував людей і відбувалося це всього за 5 кілометрів від лінії фронту. А згодом приміщення стало сховищем для людей під час обстрілів.

Цікавим є те, як власники проводять паралель свого закладу з муралом Бенксі, що знаходиться в Ірпені. Вікторія Дріжденко, співвласниця коментує: «Якщо ми згадаємо ці картини Бенксі, там була спортивна дівчинка, яка є гімнасткою. Я хочу сказати, що дуже багато спортсменів приходило до ресторану, оскільки вони знали, що вони можуть знайти у меню страви для збалансованого харчування.»

Станом на квітень 2023 року заклад ще не відновив своє приміщення, тож працює у режимі онлайн-замовлень та кейтерингу. Кейтеринг – це не лише приготування та доставка їжі, а також обслуговування, а саме: сервірування, оформлення столу, розлив напоїв тощо. Окрім всього цього, ресторан також приймає іноземні делегації, що створює позитивний імідж для міста.

Головною гастрономічною пропозицією залишається найпопулярніша довоєнна страва закладу – фірмовий кіт-пиріг із грибовою плесканкою. Усі інгредієнти є локальними продуктами. Шеф-кухар Роман Бондарев розповідає, що страва приготована за давнім козацьким рецептом. Окрім того, ще однією фішкою ресторану є напій комбуча власного приготування, який за останні роки став популярним серед молоді.

Наразі заклад планує переїзд у інше приміщення, оскільки попередня будівля пошкоджена настільки, що потребує знесення. Проте власники проєктують куточок-музей з «експонатів», що залишилися у їхньому ресторані після росіян.

Туристична компанія «Орнамент України» вже створила одноденну екскурсію до Ірпеня під назвою «Ірпінь незламний: уїкенд добрих справ» [16]. Тур включає в себе знайомство з містом, прогулянка центральною площею та парком письменників, похід до музею, відвідування Романівського мосту як символу опору російській агресії, участь в екологічній акції та частування борщем з місцевих продуктів. Це чудовий приклад того, як створити волонтерську подорож роблячи акценти не на темному туризмі, а на унікальності Ірпеня. При цьому туристи не тільки дізнаються історію міста, а й відчувають його візуально, аудіально, кінестетично та навіть на смак. Окрім того, люди мають змогу долучитися до відновлення: висадити рослини, а також зробити грошові пожертви на допомогу місту та Збройним силам України (донат входить у вартість подорожі).

Ще однією одноденною екскурсією від цієї компанії є «Слідами Бенксі й українського героїзму». Вона включає у себе не тільки відвідування Ірпеня, а й інших міст, що постраждали від бойових дій. Основою є мурали, які залишив стріт-арт художник Бенксі. Окрім того, тур є гастрономічним, оскільки включає у себе кейтеринг від ресторану «Невинний кіт», а також частування фірмовими

варениками та бучанським борщем у ресторані «Отаманша», який також постраждав під час окупації. Ця подорож не тільки розповідає трагічну історію міста, а й безпосередньо дозволяє гостям підтримати місцевий бізнес.

Великий внесок у розвиток волонтерського туризму на деокупованих територіях та, в тому числі, у місті Ірпінь робить громадська організація «Відлуння руйнації». Вони проводять різноманітні заходи та акції, залучаючи місцевих жителів та гостей міста до волонтерських ініціатив. Окрім того, проводять екскурсії містом.

Головними об'єктами стають: Романівський міст, кладовище автомобілів, Центральний Будинок культури як символи повномасштабного вторгнення. Також часто до мандрівок входять: Парк Письменників, центральна площа, музей та центральна бібліотека міста. Ці місця розкривають культурну, історичну та літературну діяльність міста. До подій долучаються музичні гурти та окремі співаки, серед них багато і військових. Підтримується озеленення міста, оскільки досить проводяться акції висадки дерев та кущів. Кожна акція має у собі гастрономічний аспект. Організація співпрацює з закладами, про які описано вище.

Отже, можемо сказати, що місто Ірпінь має не лише великий потенціал для розвитку волонтерського туризму, а й досить багато успішно реалізованих проєктів. Такий успіх пояснюється тим, що задля результату співпрацюють як і місцева влада та державні органи, так і громадські організації, власники малого бізнесу та жителі міста. На прикладі Ірпеня можна вчитися та організовувати такі проєкти по всій Україні.

РОЗДІЛ 3. ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВОЛОНТЕРСЬКОГО ТУРИЗМУ У МІСТІ ІРПІНЬ

3.1. Цільова аудиторія та об'єкти волонтерського туризму у місті Ірпінь

Реалізація проєктів волонтерського туризму у Ірпені важлива не тільки для створення позитивного іміджу міста, а й у першу чергу, для швидкого та ефективного відновлення. У попередніх розділах ми визначили, що ресурсна база території достатня для проведення заходів такого виду туризму.

У нашому регіоні Ірпінь вважається містом молоді, студентства та парків. Студентська спільнота завжди була рушієм активних змін у нашій країні, тому заходи волонтерського туризму спрямовані на молоду категорію населення не тільки підтримають такі асоціації, а ще й створюватимуть плацдарм для формування суспільної свідомості, патріотизму та соціальної відповідальності.

Невід'ємною частиною міста Ірпінь протягом усього його історії є мистецтво. Від письменників, що жили і творили тут у минулих століттях до стріт-арту Бенксі та розмальованих соняхами автівок Треком Тандером. Тому питання щодо того, що брати за основу культурної частини мандрівки відразу вирішується.

У попередніх розділах ми розглядали типовий «портрет» волонтерського туриста, тож вважаємо не менш важливими визначити цільову аудиторію, що буде зацікавлена у такому виді туризму у Ірпені. Це допоможе зрозуміти потреби та мотивацію потенційних учасників, а також ефективно спланувати та реалізувати наш волонтерський проєкт.

Щодо вікової структури основна наша категорія це особи від 18 до 35 років. Молодь зазвичай має більшу мотивацію до подорожей, більше вільного часу та готові до активної участі у соціально значущих проєктах. Статева структура показує те, що співвідношення чоловіків та жінок приблизно рівне, хоча жінки можуть бути трохи більш схильними до участі у волонтерських програмах. Більшість волонтерів це студенти або ж ті, хто нещодавно отримали вищу освіту. Ці люди цінують нові знання та досвід. Також часто вони мають гнучкий графік роботи або ж лише

половину дня займає навчання, що дозволяє їм виділяти час на волонтерські ініціативи.

Зацікавленими у волонтерському туризмі можуть бути мешканці Ірпеня, студенти, що навчаються у місцевих навчальних закладах та жителі прилеглих районів, що теж постраждали від російської армії. Ті люди, що залишилися на місцевості, у першу чергу, мають мотивацію покращити своє життя на цій території. Окрім того, ще однією категорією туристів є національні та міжнародні волонтери. Це люди з інших регіонів України та інших країн, що приїжджають з метою познайомитися з новою культурою, зробити внесок у розвиток місцевої громади, а головне, на власні очі побачити звірства російських загарбників.

Цільова аудиторія волонтерського туризму у місті Ірпінь є досить різноманітною, включаючи молодих людей з різних регіонів та країн, які мають різні мотивації та інтереси. Розуміння характеристик цієї аудиторії дозволить створити цікавий та актуальний волонтерський проєкт, що допоможе не лише у відновленні та розвитку місцевої громади, а надасть успішний досвід для реалізації проєктів в інших частинах України.

Розглядаючи об'єкти для створення волонтерського туру було виявлено проблему, спільну для багатьох підприємців. Місцеві крафтярі, створюючи унікальні продукти, на жаль, залишаються відомими лише у вузьких колах. Цим закладам не вистачає реклами, також вони недостатньо інформують своїх потенційних споживачів. На сервісі Google Maps багато закладів позначені зачиненими назавжди, а вказані контакти не є актуальними. Тому вважаємо за потрібне створювати туристичні продукти не лише з такими популярними кав'ярнями та ресторанами як «Невинний кіт» чи «Отаманша», а з менш відомими.

Саме тому для у нашому турі співпрацюємо з місцевими підприємцями та надаємо обґрунтування, чому обрали саме їх. Почнемо з пекарні-кав'ярні «Sadova Bakery», які відновили свою роботу у березні 2023 року. Це стильний, сучасний заклад, який є улюбленим для багатьох місцевих. Кафе постійно розвивається, вигадує нові рецепти випічки та напоїв. Серед цікавого, вони створили унікальний рецепт гречаного хліба, який наразі є у Топ-5 позицій пекарні. Окрім того, «Sadova

Bakery» вже долучалися до волонтерських проєктів. З грудня 2023 року заклад щосуботи безкоштовно роздавав хліб власного виробництва для всіх бажаючих. Долучитися до солідарної ініціативи міг долучитися кожен клієнт, оскільки купуючи каву та різноманітні солодоці, таким чином, гості спонсорували цей задум [25].

Наступною у нашому списку є компанія «Культурна Комбуча» - проєкт, що був запущений вже після 24 лютого 2022 року. Є активними учасниками місцевого фестивалю крафтярів «Localist», а також стрімко розвиваються. Основні цінності виробника – здоровий спосіб життя та використання натуральних продуктів разом з високотехнологічним виробництвом. Для дизайну своєї продукції використовують роботи Марії Приймаченко, поширюючи думку про те, що українська культура є величною. Також у жовтні 2023 року стали спонсорами проєкту «Run in Irpin», 100% зібраних коштів з якого йдуть на потреби ЗСУ. У травні 2024 року відкрили свій другий заклад у місті Ірпінь. Саме його ми обрали при розробці нашого туру [19].

Благодійна ветеранська майстерня «Bat Art» – це той випадок, коли проєкт був створений ще 2019 році Андрієм Несмачним. Започатковувався, як волонтерська ініціатива, всі доходи якої йшли на допомогу поранених бійців у шпиталях. Тут немає постійних майстрів – на виробництві змінюються кадри, працюють військові на ротації та реабілітації. Таким чином, проєкт стає певним ветеранським хабом, де військові повертаються до мирного життя. Майстерня створює браслети з гільз, склянки з кулями всередині, ножі та багато чого іншого. Часто матеріали надсилають самі клієнти, тому теж долучаються до благодійної діяльності. «Bat Art» – це переосмислення реальності і ми вважаємо, що необхідно знайомити суспільство з такими ініціативами [2].

Однією з обраних гастролокацій нашого туру стала броварня «Mateich», яка також була відкрита до повномасштабного вторгнення Павлом Матеїчем. Їхнє крафтове пиво займало високі позиції на всеукраїнських та міжнародних виставках. Під час російської окупації у закладі було знищено багато обладнання та саме

приміщення магазину. Тому зараз броварня працює лише на доставку, проте не завадило нам включити їх до нашого туру.

Ресторан Анни Машченко під назвою «Прянощі» було знищене російськими солдатами. Все обладнання, включаючи холодильники, морозильники та гриль, було пошкоджене та не підлягає ремонту. Проте їхній другий заклад, на щастя, залишився неушкодженим і продовжує працювати. Це спокійний сімейний ресторан біля лісу, з стильним інтер'єром, смачними стравами та вишуканою подачею. Тож вважаємо, що цей варіант буде безпрограшним місцем для обіду у нашому турі [29].

Парк Письменників у місті Ірпінь має особливе значення для літературного життя України. Заснований у 1950-х роках, він став базою відпочинку для українських письменників. Ідея заснування належала українському письменнику Максимові Рильському, який бачив у цьому місці потенціал для творчої роботи та відпочинку літераторів. З моменту відкриття парк став місцем, де письменники могли знаходити натхнення, працювати над своїми творами та спілкуватися з колегами.

Парк Письменників є місцем проведення літературних заходів. Щорічно тут організовуються мистецькі проєкти, творчі вечори, виставки та майстер-класи. Наприклад, у серпні 2023 року відбувся фестиваль "Ірпінський літературний десант", на який з'їхалися письменники з усієї України. Саме тому, включили цей об'єкт до нашого туру, оскільки це чудове місце, щоб насолодитися природою, а також пізнати Ірпінь не лише з точки зору війни, а й з точки зору мистецтва.

Ірпінь має багату історію. Він переживав падіння і злети, приймав удари під час війн та боїв. Після окупації місто привернуло багато уваги, в тому числі і туристів та туристичних компаній. Тож, було непросто обрати об'єкти, які б змогли повноцінно розкрити Ірпінь, містити у собі складову волонтерського туризму та не повторюватися з іншими турами. Проте багатогранність міста, ініціативність місцевих жителів та підприємців дозволила нам зробити це.

3.2. Проєкт одноденного волонтерського туру у місті Ірпінь

З огляду на визначену цільову аудиторію та обрані об'єкти нами було вирішено обрати саме одноденний формат подорожі. Графік виходить досить насиченим (*див. Дод. Г*), але саме таким чином дозволяє туристам познайомитись з містом та поняттям волонтерського туризму, а також зацікавити людей до наступних мандрівок в Ірпінь. Цей формат дозволяє максимально використовувати час та отримати багато інформації та вражень за короткий проміжок часу.

Відправлення з центрального залізничного вокзалу столиці дозволяє залучити людей з інших регіонів та країн до нашого туру. Аналізуючи розклад потягів, можемо сказати, що час збору групи є оптимальним. До 8 ранку до Києва прибувають потяги з таких міст: Харків, Дніпро, Запоріжжя, Кривий Ріг, Полтава, Кременчук, Суми, Чернігів, Ніжин, Житомир, Рівне, Одеса, Миколаїв, Херсон, Хмельницький та Тернопіль. Також потяги прибувають з міста Львів, яке часто є місцем пересадки для закордонних гостей [30].

При створенні будь-якого туру чи екскурсії важливо пам'ятати про безпековий аспект. Територія Ірпеня наразі розмінована, з програми туру виключені місця (в основному, природні території), які відвідувати небезпечно. Окрім того, з урахуванням маршруту пересування гостей, на карті позначені укриття, що знаходяться якомога ближче до кожної з локацій (*див. Дод. Д*). У разі повітряної тривоги, група прямує до найближчого укриття. Програма туру в такому випадку корегується. За можливості учасники відвідують усі локації, проте час їхнього перебування на них може зменшитися. У разі довготривалого перебування в укритті є можливість прибрати дегустацію з програми, проте під час повернення до Залізничного вокзалу у кінці дня, розповісти гостям про крафтові вироби та запропонувати купити собі на сувеніри.

Наш тур починається о 7:50 зі збору групи на центральному залізничному вокзалі міста Києва. Ми зустрічаємо гостей, фіксуємо присутність, просимо ознайомитися з правилами безпеки та підтвердити підписом свою згоду (*див. Дод. Е*). Дорога з Києва до нашої першої локації займає близько 30 хвилин.

Першим об'єктом нашої подорожі стає Романівський міст через річку Ірпінь. Він став одним із символів героїзму та стійкості українського народу під час російської агресії 2022 року. Тут ми дізнаємося про початок повномасштабного вторгнення у самому місті, згадаємо про евакуацію мирних жителів та побачимо як виглядає це місце зараз.

Далі поруч у нас наступна локація – це кладовище автомобілів. Тут ми продовжуємо нитку оповіді про героїчну оборону міста, але також наголошуємо на мистецтві. Оскільки завдяки Треду Тандеру та іншим волонтерам пошкоджені автомобілі розмальовані квітами та візерунками, що символізує відновлення та переосмислення.

Далі вирушаємо для сніданку до пекарні-кав'ярні «Sadova Bakery». По дорозі розглядаємо вулиці міста з вікна автобуса. У закладі великий вибір випічки, кави, чаю та різноманітних напоїв, а також крафтового хлібу. На це виділяємо годину, щоб гості спокійно поснідали і підрефлексували почуте під час екскурсії.

Набравшись сил, відправляємось до родзинки нашого туру – волонтерська акція. За адресою вулиця Давидчука 30, знаходиться будинок, пошкоджений російськими військовими. Перед самою акцією влаштовуємо інструктаж та видаємо необхідні матеріали. Сама акція спрямована на прибирання завалів, сміття та підготовку території для будівництва. Також під час цього можна буде поспілкуватися з жителями будинку та дізнатися більше історію пересічного ірпінця.

Після плідної праці необхідно відновити сили, тож ми вирушаємо обідати до ресторації «Прянощі». Заклад також зазнав руйнувань, проте теж відновився. Тому, окрім смачного частування, гості також за бажання можуть поспілкуватися з власницею Анною Машченко щодо відновлення цього місця.

Наступною локацією є кафе «Культурна Комбуча», де у нас відбудеться дегустація крафтової комбучі. Також тут проведемо дегустацію пива місцевого виробництва від «Mateich Brewery». Ми цілеспрямовано поєднали ці два заклади, оскільки серед наших гостей можуть бути люди, що не вживають алкоголю, а таким чином, зможуть також спробувати інші напої.

Далі ми вирушаємо до однієї з головних окрас міста – Парку Письменників. Гуляємо парком, дізнаємося мистецьку історію Ірпеня, відвідуємо Будинок Письменників. Таким чином розуміємо, чому ці краї приваблювали поетів з усіх куточків України та вирушаємо пішки до цікавого місця.

Наступний наш об'єкт – це благодійна ветеранська майстерня «Bat Art». Тут буде можливість поспілкуватися з діючими військовими на реабілітації чи ротації, дізнатися історію створення унікальних виробів безпосередньо від самих майстрів та підтримати цю ініціативу власними коштами, купуючи продукцію або ж пожертвувавши кошти напряду.

Завершальною локацією програми є Ірпінська набережна, яка особливо гарна у вечірній період. Також тут розповімо героїчні історії річки Ірпінь, яка протягом багатьох століть ставала природнім бар'єром та оборонним об'єктом від ворогів. До 21:30 повертаємося до центрального залізничного вокзалу міста Києва та дякуємо нашим гостям за чудовий проведений разом з нами день.

Отже, наш тур пропонує унікальну можливість поєднати знайомство з історією та сьогоденням міста Ірпінь, що постраждало від російської агресії, з практичною допомогою у його відбудові. Учасники туру відвідають ключові місця, пов'язані з війною, дізнаються про волонтерські ініціативи та візьмуть участь у волонтерській акції з благоустрою міста. Ця подорож дає можливість не лише побачити наслідки війни, але й відчутти атмосферу відродження та стійкості Ірпеня. Він також є чудовим способом підтримати місцеву громаду та зробити свій внесок у відбудову міста.

ВИСНОВКИ

Волонтерський туризм є спеціалізованим видом туризму. Вважається категорією сталого туризму та часто переплітається з іншими видами цієї галузі. Активні дослідження волонтерського туризму ведуться з початку XXI століття. Його прояви також прослідковуються ще у XX столітті. В Україні він набрав обертів з 2012-2014 років. Після початку повномасштабного вторгнення у нашу державу з'явилися не тільки теоретичні праці, а багато практичних проєктів.

Для дослідження було обрано місто Ірпінь Бучанського району Київської області. Місто з багатою та часом трагічною історією має значні ресурси для реалізації ініціатив волонтерського туризму та вже має успішно реалізовані проєкти. Ірпінь може поділитися своїм досвідом з іншими регіонами, вказати на особливості при створенні, виявити позитивні та негативні тенденції. Деякі туристичні компанії серед своїх продуктів мають волонтерські тури, що частково або повністю включають відвідування Ірпеня. Громада та місцеві активісти, а також підприємці активно сприяють розвитку волонтерського туризму у місто Ірпінь.

Через російську агресію Ірпінь був зруйнований майже на 80%. Роботи з відновлення певних частин міста досі ведуться. Майже половина об'єктів інфраструктури постраждала у кожній з категорій. Більшою мірою встигли відновитися підприємці, а от житлові будівлі, особливо у приватному секторі досі потребують матеріальної та фізичної допомоги для відбудови. Ми вирішили доцільним використовувати цю складову для розвитку волонтерського туризму у місті Ірпінь.

Для цього виду туризму маємо досить широку, а що головне, проактивну в багатьох процесах нашої держави цільову аудиторію, тому цей напрям є дуже актуальним. Серед позитивних тенденцій, у місті Ірпінь багато унікальних для цього регіону об'єктів, що стає приваблюючим фактором для туристів. Основним недоліком є недостатня кількість інформації серед населення та у соціальних мережах.

При створенні проєкту волонтерського туру було враховано безпекову ситуацію, зручність прибуття та відправлення гостей, внесення до списку локацій як і досить відомих об'єктів, так і маловідомих. Окрім волонтерської складової, ми намагалися охопити також: історичну, природничу, гастрономічну та солідарну. Таким чином, тур залишається різноманітним, проте не є занадто насиченим та втомлюючим. Формат подорожі обрали одноденний, оскільки він є більш зручним для нашої цільової аудиторії. Ключовими об'єктами стали: Романівський міст та кладовище автомобілів (військовий аспект), благодійна ветеранська майстерня «Bat Art» та волонтерська акція (волонтерська частина), пекарня-кав'ярня «Sadova Bakery», ресторація «Прянощі», крафтові виробництва «Культурна Комбуча» та «Mateich Brewery» (гастрономічна складова), Парк Письменників та Ірпінська набережна (природнично-історичний аспект).

Отже, дослідження розвитку волонтерського туризму на прикладі міста Ірпінь підтвердило актуальність та перспективність цього напрямку в умовах відновлення та розвитку постраждалих територій. Волонтерський туризм має значний потенціал для покращення соціально-економічного стану міста, підвищення якості життя місцевих жителів та сприяння відновленню культурних та історичних об'єктів. Завдяки цьому виду туризму, місто Ірпінь може стати прикладом успішного відновлення та розвитку для інших регіонів України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Allard S. The biggest travel trends for 2024. CN Traveller. URL: <https://www.cntraveller.com/article/travel-trends-2024> (дата звернення: 31.05.2024).
2. BatArt_Ua. Facebook. URL: <https://www.facebook.com/BatArtUa/> (дата звернення: 31.05.2024).
3. Glossary of tourism terms | UNWTO. UN Tourism | Bringing the world closer. URL: <https://www.unwto.org/glossary-tourism-terms> (дата звернення: 31.05.2024).
4. Martin A. J. Should students have a gap year? Motivation and performance factors relevant to time out after completing school. *Journal of educational psychology*. 2010. Vol. 3, no. 102. P. 561–576.
5. Morse I. Behind Indonesia's tsunami response, a patchwork army of volunteers. *The New Humanitarian*. URL: <http://surl.li/tsudm> (дата звернення: 31.05.2024).
6. Our history. Earthwatch. URL: <https://earthwatch.org/about/history> (дата звернення: 31.05.2024).
7. Salvador Almela M. Volunteer tourism. Characterisation and debates of a global phenomenon. 13th ed. Barcelona : Alba Sud, 2020. 41 p. URL: <https://www.albasud.org/publ/docs/95.en.pdf> (дата звернення: 31.05.2024).
8. Temel E., Armağan E. Flow experience in tourism activities. Turkey : IGI Global, 2022. 166 p. URL: <http://surl.li/tsucv> (дата звернення: 31.05.2024).
9. Voluntourism best practices: promoting inclusive community-based sustainable tourism initiatives / S. Milne et al. APEC Tourism Working Group, 2018. 79 p. URL: <http://surl.li/tstxw> (дата звернення: 31.05.2024).
10. Yukis T. *Fundamentals of recreation*. 2nd ed. New York and Evanston : Harper & Row, 1970. 179 p.
11. Аналітичний звіт «Оцифрування зруйнованої інфраструктури міста Ірпінь». RebuildUA. URL: <https://rebuildua.net/irpin> (дата звернення: 31.05.2024).

12. Андрієвська В. Волонтерський рух в Україні 2014. SlideShare. URL: https://www.slideshare.net/two_day/survey-results-2014 (дата звернення: 31.05.2024).
13. БУР - Будемо Україну Разом. URL: <https://www.bur.org.ua/> (дата звернення: 31.05.2024).
14. Видатки на відбудову об'єктів у Київській області. Tableau Public. URL: <http://surl.li/ucjup> (дата звернення: 31.05.2024).
15. Генеральний план міста Ірпінь 2018 р. URL: <http://surl.li/gmkrv> (дата звернення: 31.05.2023).
16. Ірпінь незламний: уїкенд добрих справ. Орнамент України. URL: <https://ornament.ua/tour/irpin-nezlamnyj-uikend-dobrykh-sprav/> (дата звернення: 31.05.2024).
17. Кифяк В. Організація туристичної діяльності в Україні : навч. посіб. Чернівці : Кн.-XXI, 2003. 300 с. URL: https://tourlib.net/books_ukr/kyfjak.htm (дата звернення: 31.05.2024).
18. Колотуха О. Альтернативний туризм | Geo-Hub. Спортивний туризм та активна рекреація: географія, систематизація, практика (словник-довідник). URL: <https://geohub.org.ua/node/537> (дата звернення: 31.05.2024).
19. Культурна Комбуча. URL: <https://kombucha-ua.com/> (дата звернення: 31.05.2024).
20. Маймур І. Як виглядатиме відбудований ТРЦ “Жираф” в Ірпені, біля якого відбувалися бої за Київ. Журнал великого міста. URL: <http://surl.li/ucjtv> (дата звернення: 31.05.2024).
21. На Житомирщині популяризують волонтерський туризм. Укрінформ. URL: <http://surl.li/tsulc> (дата звернення: 31.05.2024).
22. Ніколаєва А. Facebook. URL: <http://surl.li/ucjxm> (дата звернення: 31.05.2024).
23. Олійник І. Як палац в Маліївцях став музеєм: історія порятунку пам'ятки. Новини Хмельницького "Є". URL: <http://surl.li/tsukb> (дата звернення: 31.05.2024).

24. Остапенко П. Атлас адміністративно-територіального устрою України. 2-ге вид. Київ : М-во розвитку громад та територій України, Т-во дослідників України, 2021. 441 с.
25. Пекарня-кав'ярня "Sadova Bakery". Facebook. URL: <https://www.facebook.com/p/Sadova-Bakery-100090605808839/> (дата звернення: 31.05.2024).
26. Працювати на Євро-2012 безплатно хоче рекордна кількість людей. УНІАН. URL: <http://surl.li/tsugr> (дата звернення: 31.05.2024).
27. Про туризм : Закон України від 15.09.1995 р. № 324/95-ВР : станом на 1 січ. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-вр#Text> (дата звернення: 31.05.2024).
28. Проєкти корпусу миру США в Україні. Peace Corps. URL: <https://www.peacecorps.gov/ukraine/uk/> (дата звернення: 31.05.2024).
29. Ресторан "Прянощі". URL: <http://pryanoshi.com.ua/#rec261414986> (дата звернення: 31.05.2024).
30. Розклад руху призначених пасажирських поїздів. Укрзалізниця. URL: <https://uz.gov.ua/passengers/timetable/> (дата звернення: 31.06.2024).
31. Смаль І. Географія туризму : навч. посіб. Ніжин : ПП Лисенко М.М., 2011. 576 с. URL: <http://surl.li/ryjqg> (дата звернення: 31.05.2024).
32. Так виглядає «звільнення»: які українські міста повністю чи частково зруйновані окупантами. Слово і Діло. URL: <http://surl.li/ucjrz> (дата звернення: 31.05.2024).
33. Фонд "Сміливі відновлювати". URL: <https://brave.org.ua/> (дата звернення: 31.05.2024).

ДОДАТКИ

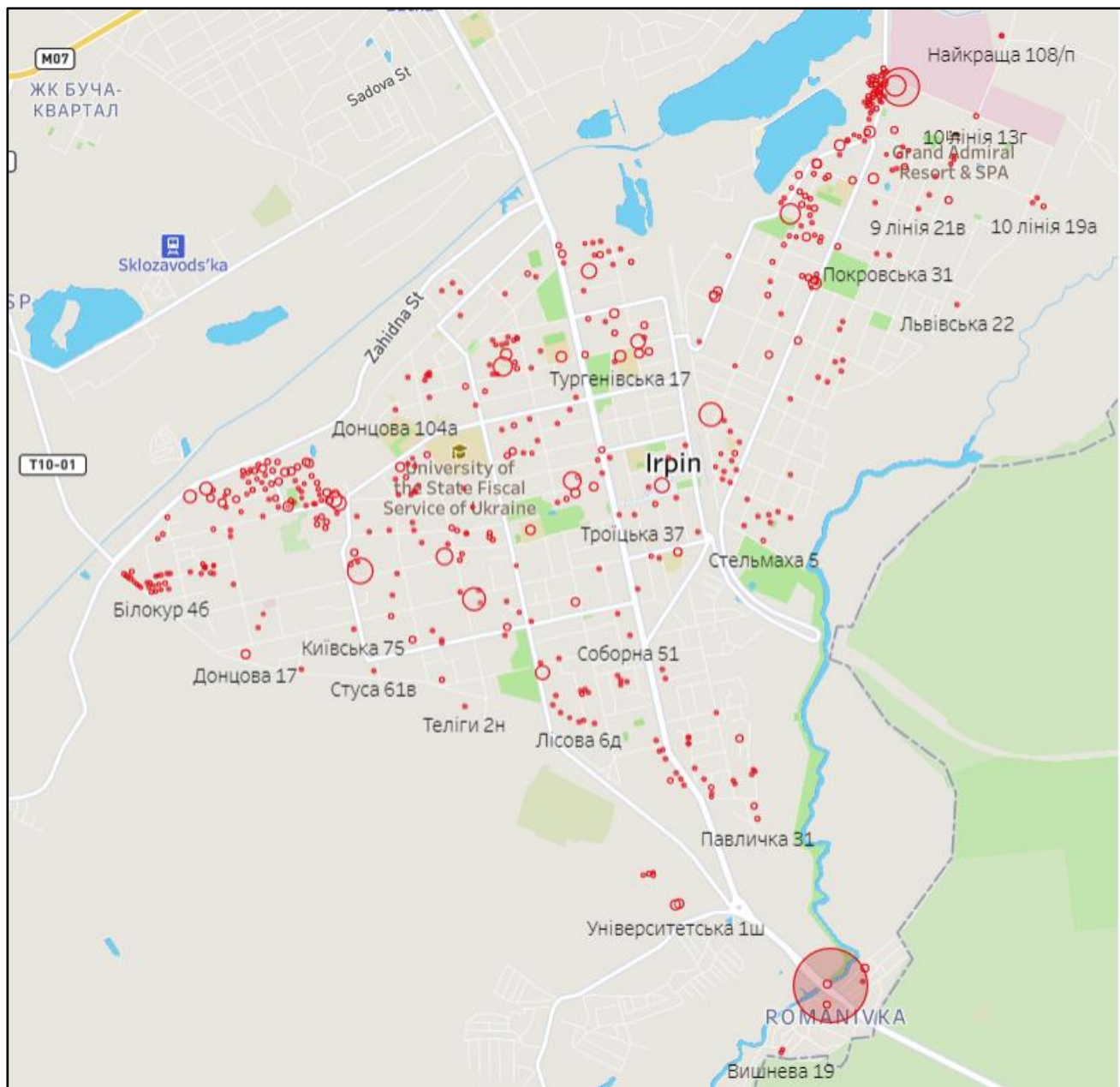
Додаток А

Макети оновленого ТРЦ «Жираф» (фото від власників) [20]

Додаток Б

Картографічне зображення видатків з державного бюджету, що виділені на відновлення зруйнованих та частково пошкоджених об'єктів внаслідок бойових дій за період з 24.02.2022 по 31.12.2023 [14]

Додаток В

**Масштаби пошкоджень ресторану «Невинний кіт» внаслідок окупації міста
Ірпінь станом на 20 квітня 2022 року (фото від власників)**

**Графік одноденного волонтерського туру у місті Ірпінь
(розроблено автором)**

Графік	Короткий опис програми та локацій
7:50-8:00	Збір групи на центральному залізничному вокзалі міста Києва.
8:00-8:30	Дорога з Києва до першого об'єкту.
8:30-9:00	Відвідування Романівського мосту. Розповідь повномасштабне вторгнення та евакуацію місцевих жителів.
9:00-9:10	Дорога до другого об'єкту.
9:10-9:45	Відвідування кладовища автомобілів, розповідь про переосмислення війни через мистецтво.
9:45-10:00	Дорога до місця сніданку
10:00-11:00	Сніданок у кав'ярні «Sadova Bakery»
11:00-11:10	Дорога до місця волонтерської акції
11:10-11:30	Інструктаж, підготовка до волонтерської акції, роздача необхідного спорядження
11:30-14:00	Волонтерська акція: Відбудова Ірпеня
14:00-14:10	Дорога до місця обіду
14:10-16:00	Обід у ресторації «Прянощі», відпочинок
16:00-16:10	Дорога до наступної локації
16:10-16:50	Дегустація крафтового пива від «Mateich Brewery» та крафтової комбучі від «Культурна Комбуча»
16:50-17:00	Дорога до наступної локації
17:00-18:30	Прогулянка Парком Письменників, розповідь про мистецьке життя міста
18:30-18:40	Прогулянка пішки до наступної локації
18:40-19:30	Відвідування Благодійної ветеранської майстерні «Bat Art», купівля виробів, спілкування з власниками
19:30-20:40	Прогулянка до Ірпінської набережної, споглядання вечірніх краєвидів, розповіді про героїчну історію річки Ірпінь
20:40-20:50	Збір групи
20:50-21:30	Дорога до Центрального Залізничного Вокзалу міста Києва

**Карта маршруту одноденного волонтерського туру у місті Ірпінь
(розроблено автором)**

**Приклад листа згоди щодо правил під час волонтерського туру до міста
Ірпінь (розроблено автором)**

Лист згоди щодо правил під час волонтерського туру до міста Ірпінь

Цей лист підтверджує те, що я, [Ваше ім'я та прізвище], ознайомлений/на з правилами проведення волонтерського туру до міста Ірпінь і зобов'язуюся їх неухильно дотримуватися.

Правила, з якими я ознайомлений/на:

1. Дотримуватися інструкцій організаторів волонтерського туру.
2. Не заходити на закриті території та не наближатися до небезпечних об'єктів.
3. Не торкатися підозрілих предметів, які можуть бути вибухонебезпечними.
4. Бути шанобливим до пам'яті загиблих та до жителів Ірпінь, які постраждали від війни.
5. У разі оголошення повітряної тривоги прослідувати за організаторами до найближчого укриття.
6. Дотримуватися графіку подорожі та не затримувати групу.
7. Мати при собі документи, що підтверджують особу.
8. У разі погіршення самопочуття відразу повідомляти організаторів.

Я усвідомлюю, що порушення цих правил може призвести до небезпечних наслідків для мене та інших учасників туру.

Я також усвідомлюю, що організатори залишають за собою право змінювати графік подорожі у зв'язку з безпековою ситуацією.

Дата: [Дата]

Підпис: [Ваш підпис]